

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ

UDC 911.3

Lesia ZASTAVETSKA, Kateryna DUDARCHUK

MODERN FEATURES OF TRANSFORMATION OF AGRICULTURE OF TERNOPIL REGION

The article is devoted to the research of one of branches of priority development in our country – agriculture. It has undergone significant changes in the last decades of XX century – at the beginning of XXI century, which is connected with the transition of Ukrainian society to market principles of economic management. However, regional differences in transformational processes in agricultural production, which are the basis for determining the most effective policy in agriculture, are still underresearched and require research.

This scientific research deals with contemporary aspects of agricultural development in Ternopil Region – as one of classical agricultural and industrial regions of Ukraine. The objectives of research are to study changes in the agriculture of Ternopil Region in order to determine the priority ways of socio-economic development of the region.

The article analyzes the number of active agricultural enterprises in districts of the region, the structure of plant growing and livestock breeding in the region, it indicates on structural and qualitative changes that have taken place in recent years. A significant number of farms remains in the region, which, however, can not function effectively in the modern period and are uncompetitive. Particular attention is paid to the structure of agricultural lands in the region and transformations that took place in the 1990s. The research shows main changes that have taken place in agriculture of the region as a whole, as well as the ways of perspective development for each branch of agriculture of the region and Ukraine.

Consequently, in order to develop agriculture successfully, it is necessary to turn to innovative technology in the field of plant growing, for the development of livestock breeding it is necessary to provide the necessary conditions for households and farms.

Key words: agriculture, plant growing, livestock breeding, region, transformation processes.

Relevance of research topic. The transition of Ukrainian society to market conditions of economic activity is accompanied by deep crisis processes in the economy, which are conditioned by the transformation of regional socio-systems. Major changes have affected the economic systems that have undergone significant changes as a result of changes in management forms, the introduction of market functioning mechanisms.

By the beginning of the 1990s of XX century were industrial-agrarian, but due to uneven rates of decrease of industrial and agricultural production at the time of socio-economic crisis, most of regions of Ukraine (Podillia, Polissia, Center, Northeast, Prykarpattia, Transcarpathia) have agriculture as a leading branch [2]. They had changes not only in the sectoral structure of economy, but also in the territorial and managerial structures. Let's consider it on example of Ternopil Region, where agriculture produces 22% of gross value added. In terms of production of sugar and rape, in 2017 the region occupied the 4th place in the country, buckwheat – 6th place, and potatoes – 9th place. In the course of many years, the region remains one of the largest producers of alcohol and sugar (27,7% and 13,2% respectively were produced of total volumes in Ukraine).

Definition of the issue. This scientific research deals with contemporary aspects of agricultural development in Ternopil Region as one of classical agricultural and industrial regions of Ukraine.

Analysis of recent researches and

publications. Questions of transformation of agriculture in Ukraine as a whole and in particular of its regions have been reflected in scientific publications of domestic geographers and economists, in particular: H. Balabanov, M. Baranovskyi, M. Dolishnyi, A. Dotsenko, L. Zastavetska, V. Zakharchenko, F. Zastavnyi, M. Zaiachuk, I. Illiash, V. Nahirna, L. Niemets, Ya.Oliinyk, M. Pistun, I.Prokopa, P.Sukhyi, D.Tkach, V.Yurchyshyn, O.Shablii and others.

The tendencies of development of agriculture of Ukraine are studied, economic analysis of the efficiency of activity of agricultural enterprises of Ukraine in the context of agrarian reforms in researches of H. Morozova (2013), A. Pikus (2011), O. Sula (2015), S. Tutov (2018) was carried out.

Economic diagnosis of condition and tendencies of agricultural development in regions was reflected in the publications of A.Uzhva (2017).

The studies of O. Kravchenko (2015) are dedicated to comparative characteristics of agricultural development in Ukraine and leading countries of the world.

Stephan von Cramon-Taubadel, Arnim Kun, Serhii Demianenko conducted research on the development of agriculture in Ukraine in the post-crisis period, as reflected in the monograph "Agriculture of Ukraine: Crisis and Recovery" (2004). The authors provide proposals for the strategy of development of agrarian policy according to consistent goals and explore several

broad themes such as consequences of WTO accession for agriculture in Ukraine, the use of various agricultural policy instruments in the country, taxation system in agriculture and linkage between agricultural productivity and the level of poverty of the population. In the second part, researchers consider the prospects for the development of agrarian enterprises, focusing on issues of competition in the use of land, efficiency of management, organization and management. In the third part, attention is focused on policies concerning certain markets for agricultural products such as grain, sunflower seeds, as well as in the futures market as a potential tool for risk management in agriculture in Ukraine.

Selection of unexplored parts of the general issue. However, regional differences in transformational processes in agricultural production, which are the basis for determining the most effective agricultural policy, are still underresearched and require research.

Presentation of the main material. The objectives of research are to study changes in the agriculture of Ternopil Region in order to determine the priority ways of socio-economic development of the region.

In Ternopil Region during 2011-2017 there was a constant increase in gross agricultural production. During these years, the growth rate of agricultural production amounted to 49,4%. Occupying 2,5% of agricultural lands in the country, in 2017 the region produced 3,6% of gross agricultural output, including plant growing – 3,9%, livestock breeding – 3,2%.

There is still a significant number of farms with small land plots (less than 15-20 ha), which, according to research, can not function effectively, have the appropriate level of technical and financial support. Such farms account for more than 27% of the total number of enterprises, but their share is gradually decreasing as a result of consolidation of allocations of individual farms.

In the region, as before, the main branch of agriculture is arable farming, it produces almost 73% of production (in 2000 – 61,2%). In this area, as well, especially in livestock breeding, there was a significant decrease in production. Some positive changes have taken place in recent years, they are particularly noticeable in plant growing (potato growing, vegetable growing, horticulture and berry picking).

During the reform of agriculture, the structure of the land fund has changed slightly: agricultural land occupies about 80% of the land fund; the number of arable lands has slightly decreased, but the number of pastures and

perennial plantations has increased.

Particularly significant structural changes have affected crop areas of agricultural crops.

The largest changes in crop areas are related to technical crops. If at the end of XX century in their structure over 82% were sugar beets, then in 2017 their share decreased to 38%. This was reflected in the production of sugar beets, gross collections of which, in comparison with 1990, decreased by 2 times (in 2017 – 1564 thousand tons). This is due to decrease in sugar production needs that have arisen in the country due to the loss of many markets of sale of this product. But at the same time, those farms (mainly agricultural enterprises), involved in the cultivation of sugar beets, have significantly increased the yield of this crop (from 2000 to 2015 by 2 times) due to the use of advanced technologies, including foreign ones. The increase in the country's demand for oilseeds has led to the emergence of crop areas of rape and sunflower, which already occupy more than 2/3 areas of industrial crops (49,0 and 19,4 thousand hectares respectively). The production of rape in 2016 amounted to almost 160 thousand tons (in 1990 – 12,7 thousand tons), and sunflower – 42,1 thousand tons (until 1995 was not produced). In the crop areas of the region, the area under forage crops decreased slightly (in 2000 – 25,9%, in 2016 – 8,6%) due to the reduction of livestock in households, the introduction of new ways of feeding pigs and poultry with the use of dietary supplements and artificial feed.

In recent years, potato and vegetable areas have also decreased, but the production of these crops has increased significantly (compared to 1990, potatoes in 1,2 times, vegetables – 2,2 times) due to the introduction of new high-yield varieties of these crops. Most of these crops are grown in households (in 2017 – 1161,7 thousand tons of potatoes and 230 thousand tons of vegetables). In Ternopil Region, there is still a low level of concentration of gardens and production of fruits and berries. Per 100 hectares of lands there are 1,7 hectares of gardens, 65,7 thousand tons of fruit are produced, which is insufficient number to meet the needs of population of the region in products of horticulture and berry production. Therefore, new plantations have been planted in recent years in Husiatyn, Zalishchyky, Kremenets and other districts. Some of them already yield crops and, as result, the production of fruits and berries has increased by almost 6 times in 2017 compared to 2000.

During the late XX – early XXI century in livestock breeding of the area there have been

significant changes. This was primarily due to its sectoral structure. Traditionally, livestock breeding in the region was diversified and developed both in agricultural enterprises and in households. Favourable conditions for its development were: field fodder production, waste income from the food industry, production of mixed fodders, etc. But in the process of reforming agriculture, this sector has undergone

profound crisis changes that have appeared in destroyed livestock farms, significant reduction in livestock and decrease in their productivity [4].

Most livestock, pigs and poultry are now concentrated in households that produce almost 80% of meat, 94% of milk and 71% of eggs in the region. The change in livestock production in the region is as follows (Table 1).

Table 1

Production of livestock products in all categories of farms of Ternopil Region *

Types of production	1980	1990	2000	2010	2017
Milk, th.tones	656,6	808,3	505,6	416,7	475,6
Meat (carcass weight), th.tones	102,6	123,0	48,2	37,1	53,9
Eggs, th. pcs	33620	35920	23450	36980	42770
Wool, tones	375	379	6	3	3

* According to data of the Main Department of Statistics in Ternopil Region

In the structure of meat production, the share of pork increased (up to 50%, in 1990 – 29,8%) and poultry (to 19%, in 1990 – 7,8%) increased, but decreased the share of beef and veal (up to 30 %, in 1990 – 61,8%), lamb (6 times).

Change of the structure of meat products and increase of milk production can be made in the process of creating new livestock complexes with the latest technologies. This process in the region has already begun on the basis of agricultural enterprises in Lanivtsi, Terebovlia, Buchach and other districts.

The basic directions of development of dairy cattle breeding and increase of its efficiency should be: strengthening tribal basis of dairy cattle breeding; rational use of existing cow population and its increase in farms of all forms of ownership and management; directional rearing of replacements, introducing into the main herd in agricultural enterprises up to 30 cows and more – the first-born at the rate of 100 cows available at the beginning of year; creation of centers for the provision of service for the reproduction of a herd of cattle; proving the harvest of feed per one cow to 52,3 – 56,0 centners per unit, increase in the structure of ration of cattle of high-grade concentrated fodder, hay and root crops;

The main areas of development of poultry farming and its efficiency should be: increase in the number of chickens (especially meat), geese, ducks and turkeys; increasing the capacity for broiler meat production, bringing average daily gain of live weight to 35 g and increasing their share in the structure of poultry meat; complete provision of poultry farms with full-fledged balanced fodder, as well as special mixed fodders for young birds; observance of modern

scientifically substantiated systems of feeding and protection of poultry health; expansion of the network of branded poultry products, first of all near large cities, industrial centers and other densely populated places; technical re-equipment and automation of all production processes in poultry farms, development of new energy and resource-saving technologies; introduction into production of new crosses of egg direction and increase in their productivity; extending the use of laying hens to 14 months instead of current 10 months; assisting households in purchasing livestock of young birds, improving the organization of its cultivation, purchase and sale of grown products; establishment of state financial support of economic entities through mechanisms of cheapening of loans and compensation of lease payments, partial reimbursement of the cost of construction and reconstruction of livestock farms and complexes, enterprises for the production of mixed fodder.

Conclusions. Consequently, the study leads to the conclusion that the major changes in agrarian regions occurred in agricultural production and they are as follows:

- new forms of enterprises – economic societies, cooperatives and farms replaced collective farms and state farms; most of the agricultural land is in their possession, but most of the products are still produced by individual farms;
- the main branch of agriculture is plant growing, for its development are favourable soil and climatic resources, high plowing of lands;
- in the unchanged structure of crops (grain, technical, fodder, vegetable crops) there were changes in the structure of cereals (in favor of

wheat, corn, soybean and rye reduction), technical (increased areas of rape and sunflower, reduction of sugar beet, tobacco) crops;

- introduction of new technologies for the cultivation and use of high-yielding varieties of agricultural crops led to the increase in gross collections of crops, especially cereals, vegetables, sugar beets;

- reduction of sown areas under fodder crops

is caused by a significant reduction in the number of livestock, change in the livestock feed stock and pig production in favour of artificial fodder;

- significant reduction in the number of all kinds of animals, livestock production is mainly carried out in households, they are unproductive and therefore the development of livestock is associated with the creation of new farms with advanced production technologies.

Література:

1. Барановський, М.О Особливості трансформаційних процесів у розвитку аграрного сектора та сільських територій України / М.О.Барановський // Суспільно-географічні проблеми розвитку продуктивних сил України: Матер. V Міжнар. наук. конф. 21-23 жовтня 2010 р. – К., 2010. – С.34-36.
2. Заставецька, О.В. Тернопільська область: географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку: монографія / О.В.Заставецька. – Львів, 1997. – 211 с.
3. Захарченко, В.І. Ринкова трансформація господарства регіону (кластерний підхід): навч. посібник / В.І.Захарченко, Г.М.Заболотний [та ін.] – Вінниця: Вид. ВДАУ, 2006. – 395 с.
4. Ілляш, І.Д. Соціально-економічний розвиток поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства / І. Ілляш, Д. Ткач. – Тернопіль: Астон, 2013. – 204 с.
5. Пістун, М.Д. Сучасні проблеми регіонального розвитку: навч. Посібник / М.Пістун, А.Мельничук. – 2-е вид., перер. і доп. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. – 280 с.
6. Шаблій, О.І. Основи загальної суспільної географії / О.І.Шаблій. – Львів: Вид. ЛНУ, 2003. – 444 с.

References:

1. Baranovskiy, M.O. (2010) Osoblyvosti transformatsiynykh protsesiv u rozvytku ahrarnoho sektora ta silskykh terytorii Ukrainy [Features of Transformation Processes in the Development of the Agrarian Sector and Rural Areas of Ukraine] *Suspilno-heohrafichni problemy rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy: Mater. V Mizhnar. nauk. konf. 21-23 zhovtnia 2010 r.* Kyiv, 34-36.
2. Zastavetska, O.V. (1997) Ternopil'ska oblast: heohrafichni osnovy kompleksnoho ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku : monohrafiia [Ternopil region: geographic fundamentals of integrated economic and social development]. Lviv, 211.
3. Zakharchenko, V.I. (2006) Rynkova transformatsiia hospodarstva rehionu (klasternyi pidkhid) : navch. posibnyk [Market transformation of the economy of the region (cluster approach)] Vinnytsia: Vyd. VDAU, 395
4. Illiash, I.D. (2013) Sotsialno-ekonomichnyi rozvytok poselen ahropromyslovoho rehionu v umovakh transformatsii suspilstva : monohrafiia. [Socio-economic development of settlements of agro-industrial region in conditions of transformation of society] Ternopil: Aston, 204
5. Pistun, M.D. (2010) Suchasni problemy rehionalnoho rozvytku: navch. posibnyk [Modern problems of regional development]. K.: VPTs «Kyivskiy universytet», 280
6. Shablii, O.I. (2003) Osnovy zahalnoi suspilnoi heohrafii [Fundamentals of general social geography]. Lviv: Vyd. LNU, 444

Анотація:

Леся Заставецька, Катерина Дударчук. СУЧАСНІ РИСИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

Дане наукове дослідження стосується сучасних аспектів розвитку сільського господарства Тернопільської області – як одного з класичних аграрно-промислових регіонів України. Завданнями дослідження є вивчення змін у сільському господарстві Тернопільської області для визначення пріоритетних шляхів соціально-економічного розвитку регіону. У статті проаналізовано кількість діючих сільськогосподарських підприємств у районах області, структуру рослинництва та тваринництва області, вказано на структурні та якісні зміни, які відбулися в них в останні роки. Значною в регіоні залишається частина селянських господарств, котрі однак не можуть ефективно функціонувати в сучасний період і є неконкурентоздатними. Окрему увагу приділено структурі сільськогосподарських угідь регіону та трансформаціям, які в ній відбулися в період з 1990-их років. Показано основні зміни, які відбулися в сільському господарстві регіону загалом, а також окреслено шляхи перспективного розвитку для кожної галузі сільського господарства регіону.

Ключові слова: сільське господарство, рослинництво, тваринництво, регіон, трансформаційні процеси.

Анотация:

Леся Заставецькая, Екатерина Дударчук. СОВРЕМЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТРАНСФОРМАЦИИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ.

Данное научное исследование касается современных аспектов развития сельского хозяйства Тернопольской области - как одного из классических аграрно-промышленных регионов Украины. Задачами исследования является изучение изменений в сельском хозяйстве Тернопольской области для определения приоритетных путей социально-экономического развития региона. В статье проанализированы количество действующих сельскохозяйственных предприятий в районах области, структуру растениеводства и животноводства области, указано на структурные и качественные изменения, которые произошли в них в последние годы. Значительной в регионе остается часть крестьянских хозяйств, которые однако не могут эффективно функционировать в современный период и являются неконкурентоспособными. Особое внимание уделено структуре сельскохозяйственных угодий региона и трансформациям, которые в ней произошли в

період с 1990-х годов. Показаны основные изменения, которые произошли в сельском хозяйстве региона в целом, а также намечены пути перспективного развития для каждой отрасли сельского хозяйства региона.

Ключевые слова: сельское хозяйство, растениеводство, животноводство, регион, трансформационные процессы.

Надійшла 23.05.2018р.

УДК 911.3:33(477:061.1)

Ірина ЛЕЩУК, Іван РОВЕНЧАК

ГЕОГРАФІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

У статті висвітлено зовнішньоекономічні зв'язки України та Європейського Союзу. Здійснено аналіз торгівлі товарами та послугами нашої держави та Євросоюзу, розподілу прямих іноземних інвестицій. Проаналізовано регіональний розподіл експорту та імпорту товарів та послуг України та Європейського союзу. Наведено перспективні напрямки двосторонніх зовнішньоекономічних зв'язків України та ЄС.

Ключові слова: зовнішньоекономічні зв'язки, експорт, імпорт, торгівля товарами та послугами, зовнішньоторговельний оборот, прями іноземні інвестиції.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі жодна із держав не може існувати ізольовано від інших та не брати участь у регіональних та світових процесах. Інтенсивний розвиток торгівлі між країнами посприяв диверсифікації міжнародних зв'язків, інтеграції національних економік у глобальному господарському просторі. Сьогодні країни взаємодіють між собою у економічній, соціальній, політичній, екологічній, культурній та інших сферах. Найбільш вагомими та динамічними є зовнішньоекономічні зв'язки.

На нашу думку, зовнішньоекономічні зв'язки – система багатогранних форм міжнародної співпраці держав та їх суб'єктів у галузях економіки, що здійснюється на основі міжнародного поділу та інтеграції праці. Основними формами зовнішньоекономічних зв'язків є: зовнішня торгівля товарами і послугами, міжнародна міграція робочої сили, рух капіталів і міжнародний кредит, міжнародні валютно-фінансові відносини, обмін у галузі науки і техніки, міжнародна кооперація виробництва тощо.

У перші роки незалежності України були чітко сформовані основні напрямки її зовнішньої політики, зокрема і економічної. Основним стратегічним партнером названо Європейський Союз і прийнято курс на євроінтеграцію. Актуальність дослідження відносин між Україною та Європейським Союзом набуває особливої ваги у останні роки, адже ми перейшли на новий рівень співпраці, що пов'язано із запровадженням безвізового режиму для українців та підписанням Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. Для зовнішньоекономічних зв'язків найбільшого значення має економічна частина Угоди – щодо зони вільної торгівлі із Європейським Союзом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику зовнішньоекономічних

зв'язків України та Європейського союзу досліджували: Дідковська Б.В. [1], Дугинець Г.В.[2], Ключевська А. М. [4], Литвиненко Н.П. [6], Нікіфорова В.А. [7], Присяжнюк Ю.В.[10], Склярська О.І., Гривна О.П.[11]. Рік тому одним із співавторів даної статті опублікована наукова розвідка про економіко-географічні зв'язки України і Канади [5].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні Європейський Союз є основним торговельним партнером України. За 2017 рік загальний обсяг торгівлі товарами та послугами становив близько 20,9 млрд. дол. США, з яких 84% припало на торгівлю товарами, відповідно 16% на торгівлю послугами. Зауважимо, що у двосторонній торгівлі товарами та послугами зберігалось негативне сальдо[3].

Провідним фактором економічного співтовариства між Україною та Європейською спільнотою є торгівля, інвестиційна діяльність та технічна допомога. Торгівлі належить провідне місце у загальній системі економічних взаємодій.

Аналізуючи динаміку експорту та імпорту товарів за 1996-2016 роки (рис.1), бачимо, що до 1999 року імпорт перевищує експорт. У 1999 році показники імпорту та експорту майже зрівнюються із невеликим переважанням експорту. До 2008 року спостерігаються значне збільшення обсягів товарообміну, проте імпорт (28,9 млрд. дол. США) значно перевищує експорт (18,3 млрд. дол. США). У 2009 році показники обсягів товарообміну зменшуються, але у 2011 році знову зростають. Станом на 2016 рік експорт становив 13,4 млрд. дол. США, а показник імпорту – 16,8 млрд. дол. США [3].

Головними імпортерами українських товарів є Італія та Польща. На ці країни припадає близько 30% експорту товарів. Також Україна експортує товари до Німеччини, Нідерландів